

ASPECTE ALE EVOLUȚIEI ECONOMICO-SOCIALE A ORAȘULUI FOCȘANI ÎNTRE ANII 1918—1944

Dumitru HUȚANU

După război, între anii 1918—1921, economia României prezenta simptomele unei crize adânci și puternice. Industria, agricultura, comerțul și finanțele erau dominate de haosul produs în urma războiului, a jafului trupelor de ocupație, a crizei generale care cuprinsese lumea capitalistă. Producția industrială și agrară, scăzând cu mult sub 50%, a avut repercusiuni puternice asupra nivelului de trai al maselor populare care a cunoscut o scădere vertiginoasă¹.

Războiul, purtat pe cea mai mare parte a României, a dus la deteriorarea mijloacelor de producție din industrie și agricultură, la dezorganizarea transporturilor, la distrugerea în masă a surselor de energie². Pierderile materiale s-au ridicat la enorma sumă de 31.099.853.761 lei aur³, sumă recunoscută de Comisia de repartii constituită în baza articolului 233 al Tratatului de la Versailles⁴.

La această situație s-au adăugat jaful financiar, haosul din finanțele publice și inflația provocată de emisiile de bani din timpul ocupației germane, de obligațiile financiare impuse de autoritățile de ocupație⁵. Numai emisiunea germană dintre ianuarie 1917 și octombrie 1918 s-a ridicat la fabuloasa sumă de 2.114.727.957,91 lei⁶ căreia i se adaugă 1.500.000.000 lei, reprezentând totalul împrumuturilor forțate contractate de stat la Banca Națională, la sfârșitul anului 1918⁷. În acest cumul de sume nu sînt incluse județele din zona frontului (Buzău, Râmnicul

¹ Ilie Ceaușescu, *Din istoria contractului colectiv de muncă*, Ed. pol., București, 1970, p. 42.

² V. Axenciuc, *Evoluția economiei românești în anii 1918—1938*, „*Anale de istorie*”, Nr. 6, 1966, p. 5.

³ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933*, București, 1934, p. 468.

⁴ V. Axenciuc, *Situația economico-socială a României în perioada 1910—1924*, „*Anale de istorie*”, Ar. 4, 1966, p. 125.

⁵ Ibidem, p. 127.

⁶ Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 317.

⁷ Ibidem, p. 334.

Sărat și Putna) unde încasările și plățile se făceau după bunul plac al ocupanților.

Numai în orașul Focșani, la sfîrșitul anului 1918, după un calcul estimativ, pagubele pricinuite de administrația și armata germană se ridicau la suma de 6.476.130,83 lei⁸. La această sumă se adaugă și cheltuielile făcute de primăria orașului din casa comună la ordinul autorităților germane în valoare de 263.077,83 lei⁹.

Pagubele sînt consecința situației deosebite a orașului, situat pe linia frontului, ocupat și bombardat, supus celor mai drastice rigori ale războiului. Una dintre cele mai grave consecințe a fost lipsa de alimente, permanentizată, cauzată de evacuările forțate și precipitate, de rechizițiile interne, lipsa de atelaje agricole și forță de muncă în mediul rural, de transformarea culturilor în cimpuri de luptă, suferință și moarte scormonite de bombe, proiectile și lopeți, stropite cu singele celor ce au lăsat coarneau plugului și ciocanul pentru ca pămîntul românesc să poată rodi în deplină libertate.

Această realitate a provocat, pe de altă parte, cum era de așteptat, scumpete, speculă, lux și sărăcie, îmbuibare și foamete. Produsele de strictă necesitate (carnea, piinea, sarea, zahărul, petrolul lampant, lemnele etc.) se vindeau la prețuri exagerate, duble sau triple față de perioada antebelică¹⁰.

Dificultățile se accentuau prin aplicarea regimului de ocupație germană. Comunicînd Ministerului de Interne situația orașului, primarul sublinia atrocitățile trupelor de ocupație, concretizate prin 765 de condamnări la închisoare între o zi și trei luni¹¹, 14 condamnări la 5 ani închisoare, 5 condamnări la moarte¹², pentru „spionaj“, „port armă“, „opozitie“, cifre care reprezintă de fapt mărturii ale luptei maselor populare împotriva ocupanților, ale adîncului lor sentiment patriotic.

Situația financiară a orașului sub ocupație era atît de precară încît, pentru a face față impresionantelor necesități bugetare ale anului 1917—1918, primăria a fost nevoită să contracteze un împrumut de 600.000 lei cu dobîndă de 5% pe un termen de 3 ani¹³ și să emită taxe noi pe venituri la un foarte mare număr de servicii și acțiuni comerciale sau financiare¹⁴.

Într-un alt bilanț al pagubelor, făcut în 1919, se arăta că primăria a fost frustată de peste 500 kg. grîu, 15.000 kg. ovăz, 20 saci cu mîlai, de lenjeria de la azilul comună, de numeroase obiecte de inventar, de instalațiile serviciului tehnic și se evaluau pierderile la suma de 11.785,298 lei¹⁵. Deschiderea unui credit de 68.000 lei pentru ajutarea

⁸ Arhivele Statului Vrancea, fond Primăria Focșani, dosar 99/1918, fila 170.

⁹ Ibidem, fila 171.

¹⁰ Ibidem, fond Prefectura Putna, ds. 39/1918 f. 11.

¹¹ Ibidem, fond Primăria Focșani, ds. 120/1918, f. 112.

¹² Ibidem, f. 121—128.

¹³ Ibidem, ds. 4/1918, f. 14.

¹⁴ Ibidem, ds. 17/1918, f. 5.

¹⁵ Ibidem, ds. 131/1919, f. 1.

rea săracilor ¹⁶, sau trimiterea celor 100 de vite de tăiere din Iași ¹⁷, nu sînt decît încercări temporare și fără mare însemnătate de ameliorare a situației.

În aceste condiții, situația orașului sub multiplele aspecte ale existenței sale, era deosebit de îngrijorătoare, impunîndu-se trecerea la o intensă și rapidă perioadă de refacere. Dar această refacere n-a fost sprijinită de guvern, ci lăsată în sarcina administrației locale, greutatea căzînd îndeosebi pe umerii truditorilor din fabricile și atelierele orașului, înrăutățindu-le și mai mult starea social-economică.

Evoluția generală a orașului, între 1919—1944, nu a creat deosebiri esențiale față de perioada de înainte de război, Focșanii rămînînd același oraș mărunt, cu o industrie slab dezvoltată, cu o tentă comercială ceva mai pregnantă. Statisticile vremii numesc impropriu „întreprinderi industriale” ceea ce erau de fapt mici și mijlocii ateliere în care se folosea, într-o măsură sau alta, munca salariată.

Folosind aceeași terminologie, cifrele rămîn semnificative. În 1906 erau menționați în Focșani 1065 comercianți și mici industriași (majoritatea meseriași) pentru ca, în 1930, să fie înregistrate 1127 întreprinderi din care 475 industriale, 582 comerciale, 26 de credit și 44 cu un conținut ambiguu.

Forța de muncă folosită în aceste întreprinderi era redusă, multe dintre ele, sub acest raport, neputînd fi definite ca atare. De fapt, trebuie subliniat că în Focșani aceste întreprinderi aveau de cele mai multe ori caracter mixt — industrial și comercial. Astfel, 169 „întreprinderi” funcționau cu o singură persoană, 267 cu 2—5 persoane, 32 cu 6—20 persoane, acestea nefiind altceva decît ateliere meșteșugărești. Cu indulgență socotindu-le întreprinderi, 6 funcționau cu 21—50 persoane, 1 cu 201—500 persoane, aceasta fiind încadrată în 1930 la industria lemnului, ea cuprinzînd muncitori forestieri aparținînd unei societăți anonime de exploatare a lemnului cu sediul la Focșani.

Convingătoare este și statistica din 1923, identică cu aceea din 1930, care cuprindea 4 fabrici mari: fabrica de teracotă cu 30 muncitori, fabrica de rechizite școlare și tipografia „Învățămîntul român”, cu un efectiv de 120 persoane, fabrica de tricotaje „Handman”, cu 45 de lucrători, fabrica de mobilă „Coroana” cu 40 de muncitori. Celelalte erau ateliere: 11 de croitorie, 79 de cismărie, 29 de fierărie și potcovărie, 28 de timplărie, 20 de dogărie, 18 de tinichigerie, 17 rotării, 14 de mecanică, 7 caretași, 5 olării, 5 tipografii, 3 ateliere de cioplit piatră, 9 ateliere de modă. În 1925 se înființează o fabrică de gheață și un frigorifer. În 1935 existau în Focșani: 1 moară sistematică, 2 fabrici de pînzeturi-bumbac, 1 de săpun și lumînări, 1 turnătorie, 3 fabrici de tăbăcărie.

Capacitatea de producție a acestor întreprinderi era extrem de mică, 30 dintre ele abia foloseau o forță motrică de 2195 cai putere, din

¹⁶ Ibidem, ds. 25/1918, f. 6.

¹⁷ Ibidem, f. 111.

care 1350 cai putere reveneau uzinei electrice, 16 foloseau o forţă de 1—5 cai putere, 12 de la 6—50 cai putere şi doar 2 peste 50 cai putere¹⁸.

Datele de mai sus sînt suficiente pentru a conchide că, sub raport industrial, oraşul Focşani era slab dezvoltat, trăsătura-i caracteristică rămînînd tot aceea de oraş comercial, bogat în mici şi mijlocii stabilimente comerciale, de cele mai multe ori simple prăvălii.

Situaţia comercială din 1934 rămîne valabilă pentru întreaga perioadă 1918—1944, cu mici deosebiri de la o perioadă la alta, constînd în apariţia sau dispariţia unor mici prăvălii, fenomen simptomatic şi caracteristic pentru economia capitalistă, oscilaţii nesemnificative pentru evoluţia comercială a oraşului, haotică şi amalgamată.

Tipologia şi numărul stabilimentelor comerciale existente la 1934, pe care o redăm mai jos, rămîne sugestivă şi explicită :

— coloniale, delicatese, băcănii, circiumi	— 315
— postăvărie, tricotaje, mărunţişuri şi galanterii	— 90
— restaurante, cafenele, berării	— 36
— brutării, simigierii, brăgării	— 35
— mezelării, măcelării, pescării, lăptării, brînzeturi	— 27
— agentură, comisioane, consignaţie	— 19
— articole de sticlărie, geamuri, oglinzi	— 16
— ziare, librării	— 12
— ceramică — teracotă	— 10
— farmacii, drogherii, vopselării	— 11
— încălţăminte, pielării, blănării, curelării	— 34
— maşini agricole, industriale,	— 6
— articole tehnice, electrice, braşovenie	— 11
— mobilă	— 6
— tăbăcării, piei brute	— 5

Trebuie arătat că este foarte dificil de separat totalmente prăvălia de atelierul meşteşugăresc ca atare, unul şi acelaşi proprietar îndeplinind ambele calităţi de comerciant şi industriaş.

Acestor prăvălii li se adaugă şi celelalte reprezentînd comerţul en gross : 2 depozite de cereale, 9 de vinuri, 2 de coloniale, 3 de lemnărie fasonată, 1 de export fructe, 1 de fierărie, maşini agricole, 3 de stofe şi manufactură.

Activitatea comercială a oraşului a fost înlesnită, sprijinită şi reprezentată de Camera de comerţ şi industrie, înfiinţată încă din 1864, cu sediul la Focşani, dar cuprinzînd în aria sa de activitate şi judeţele Rm. Sărat, Tecuci şi Bacău²¹. Oraşul Focşani devenea astfel sediul central al unei activităţi comerciale cu o mare rază de acţiune.

¹⁸ Enciclopedia României, vol. II, Bucureşti, 1938, p. 625—626.

¹⁹ Patrimoniul public şi starea economică a judeţului Putna, Focşani, 1934, p. 12.

²⁰ Ibidem, p. 14.

²¹ Ibidem, p. 15.

Aceeași cameră s-a preocupat și de formarea și instruirea cadrelor de specialitate prin organizarea învățământului comercial. Între 1924—1926 se construiește un edificiu școlar complex care adăpostea trei școli de comerț: superioară, elementară și curs seral²². De asemenea este înființată o Bursă de mărfuri și o Cameră arbitrară, instituții ce au jucat un rol important în stabilirea relațiilor dintre comercianți și producătorii agricoli și viticoli, în rezolvarea unor diferenduri. În cadrul aceleiași Camere a mai funcționat și Oficiul registrului de comerț, precum și Casa de asigurări și ajutor a comercianților și industriașilor.

Paralel și în strinsă corelație economică cu industria și comerțul au evoluat și instituțiile de credit și bancare, destul de numeroase, raportate la dimensiunea orașului, justificate dacă ținem cont că multe dintre ele deserveau întregul județ și chiar pe cele învecinate. Majoritatea lor au apărut după 1918:

- Societatea „Economia” cu un capital vărsat de 20.000.000 lei
- Societatea „Frăția” cu un capital de 9.854.500 lei
- Societatea „Plăinești” cu un capital de 13.044.000 lei
- „Banca țărănească a poporului” cu un capital de 788.945 lei, înființată în 1925
- Banca „Focșani” cu un capital de 1.750.000 lei înființată în 1921
- Banca „Creditul putnean” cu 5.584.500 lei, înființată în 1924
- Banca de credit a agricultorilor, cu 3.576.000 lei, înființată în 1925
- Banca țărănească a județului, cu 3.680.000 lei, înființată în 1923
- Banca viticolă a Putnei, cu 6.000.000 lei, înființată în 1932
- Banca „Milcov” cu un capital vărsat de 9.000.000 lei
- Banca „Putnei” cu 20.000 lei.

La acestea se adaugă sucursalele Băncii viticole a României, Băncii de Scont a României, Băncii Marmorosch și agenția Băncii Naționale²³.

O întreagă rețea, pînă de păianjen financiară, care prindea în ițele ei miile de truditori ai pămîntului, pe mînuitorii ciocanului, acului de cismărie și de croitorie, pe oneștii funcționarași de birou, pe intelectuali ce-și iroseau forțele în necazurile zilnice. O întreagă rețea, semnificativă pentru sistemul financiar burghez, mijloc eficace de îmbogățire și exploatare, cauză esențială a pauperizării maselor largi populare.

Transformările economice din a doua jumătate a sec. al XIX-lea și primele decenii ale sec. al XX-lea, evoluția economică a orașului au influențat favorabil și au determinat creșterea numerică a populației, stratificarea ei, diferențiind-o din punct de vedere social.

Dacă în 1912, Focșanii aveau o populație de 25.066 locuitori, în 1930 aveau 28.175 pentru ca în 1937 să aibă 28.577 locuitori, ceea ce reprezenta o creștere de 12,50%, creștere semnificativă pentru încetinirea cu care creștea populația orașului, justificată obiectiv de evoluția economică expusă mai sus.

²² Ibidem, p. 18.

²³ Enciclopedia României, vol. II, p. 624; Patrimoniul public.... p. 20.

Fiecare cifră include și circa 3.000 de militari existenți în garnizoana Focșani.

Din numărul total al locuitorilor, 14.916 reprezentau populația masculină, iar 3.259 pe cea feminină. Din cei 24.790 locuitori de peste 7 ani, 19.622 erau știutori de carte, 5.100 analfabeți. În 1941, Focșanii aveau o populație de 32.745 locuitori inclusiv militarii, ceea ce reprezenta, pentru o perioadă de 30 de ani, o creștere de 1% pe an (în medie 253 persoane pe an).

Ca structură socială, populația orașului arăta în 1930 astfel: 5.937 în industrie (inclusiv patronii), 4130 lucrători în comerț și credit, 1944 în transporturi și comunicații, 7354 în instituții publice (inclusiv militarii 4225), 200 în apicultură, 6435 diverse ocupații, 365 — nedeclarate.

Aceste date nu pot fi pe deplin concludente pentru structura socială a populației, deoarece toate recensămintele au omogenizat categoriile sociale. În industrie și comerț au fost incluși laolaltă patronii și muncitorii, meseriașii și ucenicii. Categoria „diverse” este și mai confuză, ea incluzând o gamă foarte variată de ocupații, subcategorii sociale, majoritatea nesemnificative.

Această confuzie se păstrează și dacă uzăm de cifrele referitoare la populația „activă”: patroni (inclusiv cei ce lucrează pe contul lor, singuri ori ajutați de familie) — 3.413, liber profesioniști — 119, salariați — 3866, ucenici practicanți — 490, alții 4.615, membrii familiei, auxiliari — 1999, servitori 1332.

Se desprinde cu ușurință din aceste cifre concluzia că elementul predominant îl constituie mica burghezie. Clasa muncitoare era puțin numeroasă, fiind reprezentată de câteva sute de proletari, cărora li se adaugă micii meseriași a căror situație pauperă nu se deosebea prea mult de aceea a lucrătorilor din fabrici, ucenicii și agricultorii din cartierele mărginașe ale orașului.

Sub aspectul edilitar, orașul beneficia în anul 1936/1937 de o uzină electrică, un apeduct de 76.077 m, o canalizare de 12.928 m., pavagii cu piatră cubică și bolovani de riș, un abator comunal, o hală de carne, grădină publică și un stadion. Numărul clădirilor în 1912 era de 3914, în 1930 — 5249, în 1932, — 5354, în 1942 — 5372, ceea ce denotă o creștere foarte redusă, în concordanță cu același procent redus de creștere a populației orașului. Dintre acestea doar una era mai impunătoare, Ateneul popular, căruia i se mai pot adăuga cele două clădiri de școală (Liceul de fete „Al. I. Cuza” și Școala Comercială)²⁵.

Surprinzător este și numărul mare al asociațiilor, care vorbește încă odată de eterogenitatea structurii sociale a populației orașului, aproape toate meseriile și ocupațiile având o asociație, cele mai multe existând totuși în rîndul „industrișilor” și comercianților, al intelectualilor și funcționarilor publici.

Lista asociațiilor existente în 1936—1937 este concludentă: Baroul avocaților, Asociația medicilor, Uniunea ofițerilor de rezervă, Sindica-

²⁴ Monografia județului Putna, Focșani, 1943, p. 72.

²⁵ Enciclopedia României, vol. II, p. 625.

tul ziariștilor din Moldova de jos, Societatea funcționarilor publici, Societatea funcționarilor județului și comunali, Federația corpului didactic, Asociația învățătorilor, Asociația funcționarilor comerciali, Asociația funcționarilor financiari, Asociația funcționarilor sanitari, Corpul contabililor, Sfatul negustoresc, Sindicatul viticol, Societatea micilor industriași, Societatea pensionarilor publici, Asociația luptătorilor decorați cu „Virtutea militară“, Asociația luptătorilor decorați cu „Bărbăție de credință“, Societatea luptătorilor grade inferioare „Mărășești“, Societatea invalizilor de război²⁶.

Multe dintre acestea au apărut după război, ilustrând încercările unor categorii sociale de a-și apăra interesele, de a supraviețui în condițiile dificile ale accentuării scăderii nivelului de trai și pauperizării, ale ofensivei continue a statului burghez împotriva maselor largi populare, pe umerii cărora cădea întreaga povară a exploatării.

Revăzute în ansamblu, aceste aspecte ale situației economico-sociale a orașului Focșani interbelic oferă conturul unui oraș sters, amorf, slab dezvoltat industrial, cu o atmosferă lincedă, sufocată de fapte mărunte, cotidiene, ne semnificative. Oferă punctul de plecare al înnoirilor ce urmau să vină după împlinirea actului istoric din 23 August 1944.

Așa cum releva secretarul general al P.C.R., tov. Nicolae Ceaușescu, insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 „a marcat începutul revoluției populare în România, a unei epoci de mari transformări revoluționare în viața economică și socială a țării, în structura societății, a asigurat realizarea deplinei independențe a patriei“²⁷.

Parcursind drumul deschis în august 1944, orașul Focșani oferă astăzi imaginea unei adevărate citadele socialiste, cu o industrie pornită vertiginos spre înălțimi, cu o efervescență economico-socială necunoscută nicicând în seculara-i existență.

ASPECTS DE L'ÉVOLUTION ÉCONOMICO-SOCIALE DE LA VILLE DE FOCȘANI de 1918 à 1944

RÉSUMÉ

L'ouvrage présente, conformément aux données statistiques offertes par les documents d'archive, des aspects de la situation industrielle, commerciale, financière et sociale de la ville de Focșani de 1918 à 1944.

Les données en affrent l'image d'une ville peu développée du point de vue économique-social présentant une teinte commerciale accentuée, à relents de bourgeoisie provinciale insignifiante sous le rapport économique.

En même temps l'ouvrage offre un terme réel de comparaison par rapport de l'explosion industrielle de la ville des années du socialisme.

²⁶ Ibidem, p. 624.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 559—600.